

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВИЛУЧЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

SEPARATE PROBLEMS OF SEIZURE OF VEHICLES DURING MARTIAL LAW

Приймаченко Д.В., д.ю.н., професор,
проректор з наукової роботи
Університет митної справи та фінансів

Опацький Р.М., д.ю.н., доцент,
доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Роботу присвячено дослідженню окремих проблеми вилучення транспортних засобів у період дії воєнного стану.

Проведено аналіз національного законодавства, судової практики застосування такого заходу при відсічі збройної агресії під час воєнного стану, як примусового відчуження транспортних засобів, та висловлено науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення законодавчих підстав його застосування орієнтуючись на необхідність забезпечення захисту прав громадян та юридичних осіб, а також інтересів держави загалом. З'ясовано правову природу процедури примусового відчуження транспортних засобів під час дії правового режиму воєнного стану, визначено особливості та виокремлено окремі вади її адміністративно-правового регулювання.

Під час дослідження також встановлені обов'язкові умови для примусового відчуження транспортних засобів, серед яких: введення воєнного стану, прийняття рішення про примусове відчуження виключно військовим командуванням за погодженням/без погодження (в залежності від наявності чи відсутності безпосередніх бойових дій) з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради; повне попереднє/наступне відшкодування вартості примусово відчуженого транспортного засобу; дотримання певної процедури. Аргументовано необхідність на законодавчому рівні закріпити загальні ознаки транспортних засобів, які можуть бути примусово вилучені з метою недопущення зловживань, або неоднозначного тлумачення Закону. Рекомендовано передбачити розподіл транспортних засобів за цільовим призначенням. Аргументовано, що примусове вилучення автомобільного транспорту осіб, які перебувають у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння повинно здійснюватися з дотримання умов: доведення стану сп'яніння водія в судовому порядку; порушення повинно бути кваліфіковано за ч.3 статті 130 КУпАП.

Ключові слова: примусове відчуження, компенсація, стан сп'яніння, транспортний засіб, військова адміністрація.

The work is devoted to the study of separate problems of the seizure of vehicles during the period of martial law.

An analysis of national legislation and judicial practice of the use of such a measure in repelling armed aggression during martial law, such as the forced alienation of vehicles, was carried out, and scientifically based proposals were made to improve the legislative grounds for its application, focusing on the need to ensure the protection of the rights of citizens and legal entities, as well as interests state in general. The legal nature of the procedure of forced alienation of vehicles during the legal regime of martial law is clarified, specific features are determined and certain defects of its administrative and legal regulation are singled out.

During the study, mandatory conditions for the forced alienation of vehicles were also established, including: the introduction of martial law, the adoption of a decision on forced alienation exclusively by the military command with the consent/without the consent (depending on the presence or absence of direct hostilities) with the Council of Ministers of the Autonomous of the Republic of Crimea, regional, district, Kyiv or Sevastopol city state administration or the executive body of the relevant local council; full previous/subsequent reimbursement of the value of the forcibly expropriated vehicle; following a certain procedure. It is argued that it is necessary at the legislative level to fix the general signs of vehicles that can be forcibly removed in order to prevent abuse or ambiguous interpretation of the Law. It is recommended to provide for the distribution of vehicles according to their intended purpose. It is argued that the forcible seizure of motor vehicles of persons who are under the influence of alcohol or drugs should be carried out in compliance with the following conditions: proving the state of intoxication of the driver in a court of law; the violation must be qualified under Part 3 of Article 130 of the Code of Administrative Offenses.

Key words: forced alienation, compensation, state of intoxication, vehicle, military administration.

Війна в сучасних умовах являє собою динамічний процес із масовим переміщенням сил та засобів як безпосередньо на полі бою так і в логістичних цілях далеко від лінії бойових зіткнень. Після відкритого збройного нападу росії на Україну відразу виникла проблема забезпечення наших військових достатньою кількістю техніки, зокрема – автомобільним транспортом. Саме в цей період в суспільстві почала шириться думка про можливість безпечного позбавлення власників транспортних засобів на користь Збройних сил України. Саме аспект примусового вилучення транспортних засобів у період дії воєнного стану визначає **актуальність** нашого дослідження.

Стан опрацювання. Питання адміністративно-правового регулювання права власності та проблемам його примусового відчуження були присвячені роботи багатьох вчених-адміністративістів. Адміністративно-правовій процедурі відчуження земельних ділянок для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності присвятили свої праці Головні І.Я., Крупник Р.В., Наконечний А.Б., Суєтнова Є.П. Проблема м оплатного вилучення чи конфіскації майна (у тому числі транспортних засобів) займа-

лись такі науковці-адміністративісти, як Адерейко Т.В., Битяк Ю.П., Кузьменко О.В., Шестак Л.В. в той же час проблеми вилучення транспортних засобів у період дії воєнного стану не отримали свого окремого належного дослідження в якості самостійної проблематики.

Метою дослідження є встановлення та розгляд правової регламентації здійснення примусового вилучення транспортних засобів у період дії правового режиму воєнного стану, а також визначити порядок та процедуру провадження реєстрації.

Досягненню поставленою мети буде доречним виконання наступних **завдань**: проаналізувати чинні нормативні акти, які здійснюють процесуальну регламентацію примусового вилучення транспортних засобів під час дії правового режиму воєнного стану; виробити пропозиції щодо удосконалення досліджуваного напрямку.

Виклад основного матеріалу. З перший днів війни росії проти України сили оборони відчували гостру нестачу швидких, маневрених та прохідних транспортних засобів пересування для нанесення раптових ударів по лініям комунікацій та логістиці ворога. Одним із спо-

собів вирішення такої проблеми стала можливість вилучення для потреб Збройних сил України транспортних засобів придатних для виконання поставлених завдань. В свою чергу це викликало занепокоєння серед власників транспортних засобів.

Отже, згідно з частиною 4 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» майно громадян справді може бути примусово відчужене на потреби держави [1].

24 лютого 2022 року Указом Президента України «Про введення воєнного стану у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України» [2] по всій території України було введено воєнний стан, що дало старт механізму залучення можливих сил та засобів для подолання загрози національним та територіальним інтересам держави.

В той же час процес відчуження є складним та багатограним процесом.

Національне законодавство розрізняє дві форми вилучення автотранспорту. Доречно розглянути ці форми, оскільки в залежності від форми вилучення змінюється правовий статус автомобільного транспорту та процесуальний порядок його відчуження.

Відповідно до Постанови Кабінету міністрів України від 28 грудня 2000 р. № 1921 «Про затвердження Положення про військово-транспортний обов'язок» яки передбачає, що військово-транспортний обов'язок виконується в особливий період – шляхом передачі підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами транспортних засобів і техніки для задоволення потреб військових формувань відповідно до визначених завдань [3].

При виконанні військово-транспортного обов'язку власник автомобіля не змінюється [4]. При такому відчуженні автомобільний транспорт залишається на балансі підприємства (у власності громадянина) і лише потрапляє у фактичне використання і розпорядження центрів територіального комплектування.

Закріплені працівники за транспортними засобами на підприємстві, у разі їх згоди та доцільності, можуть бути переведені на оплачувану роботу до відповідного органу разом із транспортом.

У разі виникнення необхідності залучення автомобільного транспорту Міністерство оборони України подає Кабінетові Міністрів України погоджені із заінтересованими обласними держадміністраціями пропозиції щодо лімітів вилучення транспортних засобів і техніки та погоджені із заінтересованими центральними органами виконавчої влади пропозиції щодо відсоткових норм вилучення за галузями національної економіки [4].

Відразу при аналізі зазначеного нормативного акту стає незрозумілим, які саме моделі та типи транспортних засобів. Саме в цьому форматі доречним було б в самій зазначеній постанові передбачити розподіл транспортних засобів за цільовим призначенням: легкові автомобілі; середні вантажні автомобілі, масою 3,5–7,5 тонн; повноцінні вантажні автомобілі, фури з максимальною масою автомобіля понад 7,5 тонни; невеликі автобуси (мікроавтобуси) місткістю 17 пасажирів з урахуванням водія (водій + 16 пасажирів); автобусами, що перевозять більше 16 пасажирів, за винятком водія; трактори та тягачі [5].

Таким чином, у разі введення дії правового режиму воєнного стану фізичні особи – власники транспортних засобів та керівники підприємств, установ та організацій під час мобілізації отримують від територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки відповідні наряди. Отримавши такий наряд, власник транспортного засобу (фізична особа, або керівник юридичної особи) зобов'язаний забезпечити придбання транспорту в зазначений пункт дислокації у належному матеріальному стані та у відповідній комплектації.

У випадку перебування транспортного засобу в зоні безпосереднього проведення воєнних дій, військово командування Збройних сил України або окремо визначені підрозділи.

Обов'язковою умовою при виконанні виконання військово-транспортного обов'язку є складання акту приймання-передачі. В акті обов'язково зазначається: залишкова (балансова) вартість транспортного засобу або техніки, визначена відповідно до даних балансу підприємства, установи та організації, складеного на останню звітну дату (останній день кварталу (року)); правовстановлюючі документи; особливі прикмети та інші.

Власник транспортного засобу має право на компенсацію витрат понесених внаслідок виконання військово-транспортного обов'язку. Для отримання компенсації власник майна подає заяву про відшкодування понесених витрат до органу, який виконував вилучення майна.

Компенсація відбувається протягом 5 бюджетних періодів по закінченню воєнного стану. Таким чином, власник транспортного засобу може отримати компенсацію за примусово вилучене майно протягом наступних 5 років після скасування правового режиму воєнного стану [5].

Друга форма примусового відчуження транспортного засобу це відчуження з переходом права власності на таке майно.

Відповідно до Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [6] уповноважені органи мають право примусово відчужувати або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану.

Важливим аспектом такого відчуження виступає умова оплатного вилучення такого майна на потреби Збройних сил України.

Перш за все зазначеним Законом передбачено що підставою для примусового відчуження або вилучення рухомого майна, може бути використання цього майна для забезпечення діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу України і щодо якого існує ризик переривання його функціонування у зв'язку з перебуванням такого майна на території адміністративно-територіальної одиниці України, щодо якої існує загроза її тимчасової окупації та межі якої розташовані на відстані не більше 30 кілометрів від району ведення воєнних (бойових) дій або від тимчасово окупованої території. Таким чином Закон окреслює коло предметів, які можуть бути відчужені, а саме ті предмети які можливо використати для забезпечення національної безпеки та територіальної цілісності. Крім того, другою підставою є збереження майна від потрапляння його до противника.

Рішення про вилучення майна, тому числі й транспорту, приймає військово командування, погодженим відповідно з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради [6].

Якщо є загроза потрапляння транспорту до ворога, то вилучення майна здійснюється за рішенням військового командування без погодження з органами виконавчої влади.

Закон чітко встановлює територіальні межі повноважень військового командування, на якій можуть здійснюватися примусові заходи, а саме тридцяти кілометрова зона від району бойових дій.

Що стосується території України де не проводяться бойові дії, то на ній також можливе примусове вилучення транспортних засобів для потреб армії.

Вилучення транспорту для потреб Сил оборони може відбуватися декількома способами: примусове відчуження автомобільного транспорту з попередньою повною компенсацією його вартості; відчуження автомобільного

транспорту з повною компенсацією його вартості після закінчення дії правового режиму воєнного стану; безоплатне вилучення автомобільного транспорту.

При першому та другому способі примусового вилучення транспорту в обов'язковому порядку складатиметься акт приймання-передачі, який підписується сільським, селищним, міським головою, головою районної у місті, районної, обласної ради або секретарем, заступником голови відповідної ради та уповноваженою особою військового командування або органу, на який покладено здійснення заходів правового режиму надзвичайного стану, та скріплюється печатками місцевої ради і військового командування чи органу, на який покладено здійснення заходів правового режиму надзвичайного стану відповідно до Закону.

На підтвердження зазначеної позиції цікавим є рішення суду, де відповідно до Постанови Восьмого апеляційного адміністративного суду по справі № 380/8259/22 пров. № А/857/13072/22 від 21 грудня 2022 року залишено без задоволення позовну заяву щодо визнання протиправними дії Львівського районного територіального центру комплектування та соціальної підтримки Львівської області і Львівської районної військової адміністрації, які полягають у тому, що Львівським районним територіальним центром комплектування та соціальної підтримки Львівської області, за погодженням з Львівською районною військовою адміністрацією, видано лист №1438 від 01.03.2022 року, який містить пропозицію до Львівської митниці незаконно відчужити належний громадянину Республіки Польща ОСОБА_1 (ОСОБА_2) транспортний засіб марки OPEL VIVARO, реєстраційний номер НОМЕР_1, VIN-код НОМЕР_2 [7].

Тобто, при дотриманні всіх процесуальних норм дії уповноважених органів є правомірними.

Поряд з оплатним вилученням транспортного засобу чи вилучення транспортного засобу як виконання військово-транспортного обов'язку, на практиці, з початку відкритої збройної агресії відносно України, почали вилучатися автомобілі у осіб, які керують транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, здійснюється примусове відчуження транспортних засобів. Так, наприклад, протягом місяця на Рівненщині було вилучено 65 автомобілів, на Полтавщині – 80, на Хмельниччині – 51 [8].

Кваліфікуючою підставою примусового вилучення автомобільного транспорту є перебування водія в стані передбаченого Інструкцією «Про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції» затвердженої спільним Наказом МВС та МОЗ України від 09.11.2015 року № 1452/735 [9].

Водночас, факту керування транспортним засобом в стані в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння не достатньо для примусового вилучення майна, оскільки таке рішення, відповідно до наказу військової адміністрації, як то наприклад Наказ Волинської обласної військової адміністрації від 26.03.2022 року № 66 «Про використання транспортних засобів для потреб Збройних сил України та інших збройних формувань» [10], відповідно до

якого Уповноваженим підрозділам Головного управління Національної поліції в області спільно з обласним територіальним центром комплектування та соціальної підтримки при виявленні у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння приймати в установленому законодавством порядку надано право приймати рішення про вилучення (відчуження) транспортного засобу для потреб Збройних сил України та інших збройних формувань.

Дана норма є цікавою та подекуди необхідною для протидії порушенням в сфері безпеки дорожнього руху, проте, на наш погляд, вона дещо суперечить принципу презумпції невинуватості, оскільки позбавляє особу права на судовий захист. Окрім того, вище зазначена Інструкція передбачає можливість огляду на стан сп'яніння у спеціалізованих закладах Міністерства охорони здоров'я України. В той же час, ч. 3 статті 130 КУпАП передбачає такий вид стягнення на порушника, як конфіскація транспортного засобу, який є у приватній власності порушника [11].

Таким чином Волинської обласної військової адміністрації від 26.03.2022 року № 66 виходить за межі чинного законодавства з наступних причин: примусове вилучення автомобільного транспорту можливе на підставі рішення військової адміністрації за лише погодженням з відповідним органом виконавчої влади відповідного рівня. Як вийнято, примусове вилучення майна можливе військовою адміністрацією без погодження з виконавчою владою лише в зоні бойових дій. Територія бойових дій на законодавчому рівні визначається тридцятью кілометровою від лінії бойових зіткнень. Метою такого вилучення може бути сприяння силам оборони, а також недопущення потрапляння матеріальних цінностей ворогові. Обов'язково вилучення такого майна здійснюється на платні основі. Оплата може проводитися в момент вилучення, а якщо не дозволяють обставини, то після припинення дії правового режиму воєнного стану [12].

Якщо ж розглядати примусове вилучення автомобільного транспорту як захід відповідальності за керування транспортними засобами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, то повинно дотримання декількох умов: по перше, доведення стану сп'яніння водія в судовому порядку, тобто постанова про притягнення до відповідальності що набрала законної сили; по друге: порушення повинно бути кваліфіковано за ч. 3 статті 130 КУпАП, тобто мати систематичність, що підтверджується постановами, які набрали законної сили, про притягнення до відповідальності за керування транспортом в стані сп'яніння. В такому випадку автомобіль підлягає конфіскації. Водночас доречно констатувати відсутність механізму передачі такого автомобіля на користь ЗСУ.

Резюмуючи викладене, доречно зазначити, що складний період державотворення, протидія відкритій збройній агресії росії не є підставою для порушення прав людини, в тому числі і права власності. Водночас дотримання чинного законодавства сприятиме згуртованості суспільства та подоланню агресії.

Запрошуємо до дебатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 28, ст. 250.
2. Про введення воєнного стану у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
3. Про затвердження Положення про військово-транспортний обов'язок. Постанови Кабінету міністрів України від 28 грудня 2000 р. № 1921. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1921-2000-%D0%BF#n10>
4. Конфіскація авто у воєнний час. URL: <https://www.malyk.com.ua/news/publication/vyluchennya-transportnyh-zasobiv#:~:text=>
5. Про Правила дорожнього руху. Постанови Кабінету міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text>

6. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України 17 травня 2012 року № 4765-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013. № 15. ст. 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>

7. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду по справі № 380/8259/22 пров. № А/857/13072/22 від 21 грудня 2022 року.

8. Пилипенко Є.О., Атаманенко Ю.Ю. Стан сп'яніння водія як підстава для примусового відчуження транспортного засобу під час воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2022. Серія Право. Випуск 70. С. 340–345. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-%D0%BF#Text>

9. Інструкція про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції : наказ МВС та МОЗ України від 09.11.2015 р. № 1452/735. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15#Text>

10. Про використання транспортних засобів для потреб Збройних сил України та інших збройних формувань : наказ Волинської обласної військової адміністрації від 26.03.2022 р. № 66. URL: <https://espreso.tv/na-volini-opyanikh-za-kermom-viluchatimut-avto-y-viddavativmut-zsu>

11. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Постанова Верховної Ради Української РСР № 8074-10 від 07.12.84, ВВР 1984, додаток до № 51, ст.1123. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

12. Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Постанова Кабінету міністрів України від 31 жовтня 2012 р. № 998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-%D0%BF#Text>